

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Манол Рибов
Университет за национално и световно стопанство
„Икономика и управление“ (Професионално направление „Туризъм“ 3.9)

Автор на дисертационния труд: Ивайло Цветанов Петков.

Тема на дисертационния труд: „Повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация“.

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 1268/18.12.2017 г. на Ректора на Стопанска академия „Д.А. Ценов“ – Свищов.

1. Информация за докторанта.

Ивайло Цветанов Петков е роден на 06.12.1990 г. в гр. Свищов. Средното си образование получава в СОУ „Н. Катранов“ – гр. Свищов с профил „Технологичен стопански мениджмънт“, а висшето в СА „Д.А. Ценов“ – Свищов. Завършил е специалност „Маркетинг“ с придобита квалификация „Икономист“ и ОКС „Магистър“ със специалност „Финансов мениджмънт“.

Докторантът се е обучавал по докторантска програма „Икономика и управление“ („Туризъм“) с научен ръководител доц. д-р Петя Иванова.

2. Обща характеристика на дисертационния труд.

2.1. Оценка на структурата и обема.

Представеният за оценка дисертационен труд е съставен от три глави, увод, заключение, списък на използваната литература и приложения. В **увода** докторантът е обосновал актуалността и значимостта на темата и е определил целта, задачите, обекта, предмета, тезата, подтезите, ограниченията и основните информационни източници. В **трите глави** на дисертационния труд последователно са изследвани теоретичните и методологически въпроси и възможностите за повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация.. В **заключението** докторантът обобщава своите виждания за конкурентоспособността на туристическата дестинация и е направил полезни за науката и практиката изводи и препоръки.

Считам, че тази **структура** осигурява необходимото органическо единство на компонентите на дисертационния труд в тяхната взаимна връзка, обусловеност, целенасоченост и определеност. С нея се определят връзките и отношенията на включените в дисертационния труд понятия и съждения, използвани за извеждане на една или друга закономерност и обосноваването на едно или друго твърдение.

Дисертационният труд е изготвен в **обем** от 212 страници компютърно набран текст. Той е съставен от увод (6 стр.), основен текст, изложен в три глави (153 стр.), заключение (5 стр.), списък на използваната литература (6 стр.) и 14 приложения (38 стр.). Основният текст съдържа 25 фигури и 35 таблици. Приложена е декларация за достоверност и оригиналност.

Възприетият от докторанта **обем** му е дал възможност да систематизира и изложи познанията си в изследваната област и да изгради съдържанието на дисертационния труд, прилагайки подходящи за целта средства на научното познание.

2.2. Оценката на актуалността на темата.

Актуалността на избраната тема се обяснява с изострената конкуренция между дестинациите на международния туристически пазар. Това е довело до създаването на нови модели за конкурентоспособност, в рамките на които усилията са насочени към разработването на конкурентни предимства на всички равнища на управление. В зависимост от новите измерения на конкурентоспособността, търсенето на решения за повишаването ѝ в туризма е въпрос, който изиска перманентно изследване и актуализиране. Акцентът към тази тематика е свързан с възможностите за повишаване на конкурентоспособността на дестинацията чрез моделиране, новаторски идеи в управлението и повишаване ефективността на процесите, обслужващи потребителите, предприятията и други елементи. Тези възможности и по-конкретно тяхната реализация са изключително важни и служат като основа за вземане на управленски решения, свързани със способността на дестинацията да изгради една цялостна и дългосрочна визия за стопанската си дейност, във връзка с динамично променящата се пазарна конюнктура и да предложи на пазара конкурентоспособен продукт.

2.3. Оценка на целите и задачите на изследването.

Докторантът си е поставил за **цел** да обобщи и систематизира съществуващите теоретични знания и да изгради на тази основа методика за изследване конкурентоспособността на равнище туристически район, като на тази основа се формулират научно обосновани методи за нейното повишаване.

Формулирана по този начин, целта характеризира конкретна предметна насоченост на изследователския процес и определя методите на изследване в този процес.

Основните **задачи**, свързани с така дефинираната цел са както следва:

- Систематизиране на отличителните характеристики на туристическата дестинация, съдържанието и елементите на предлагания от нея продукт и факторите, определящи нейната конкурентоспособност;
- Обобщаване и обогатяване на теоретичните знания, посветени на конкурентоспособността на туристическата дестинация;
- Изграждане на система от критерии и показатели, приложими за анализ и оценка на конкурентоспособността на туристическата дестинация;
- Разработване на теоретичен модел на конкурентоспособността на туристическа дестинация, включващ алгоритъм на изследването и situationен анализ;
- Апробиране на модела и анализ на резултатите от изследваните дестинации в район Дунав и район Тракия;
- Анализ в сравнителен аспект на конкурентоспособността на туристическия продукт, предлаган от район Дунав и район Тракия;
- Определяне на насоки за развитие и предоставяне на препоръки за повишаване на конкурентоспособността на туристическия продукт, предлаган от район Дунав и район Тракия.

Дефинирани по този начин задачите отразяват основните аспекти на изследването, чието осъществяване чрез вътрешно присъщите им дейности позволява да се постигне целта на дисертационния труд, респективно да се провери степента на истинност на хипотезите.

2.4. Оценка на обекта и предмета на изследването.

Обект на изследване в дисертационния труд е повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация. Що се отнася до **предмета** на

това изследване, в него е намерила отражение връзката диверсификация-конкурентно предимство на туристическата дестинация. По този начин обектът и предметът на изследването като категории на научния процес се съотнасят помежду си така, както общата към частната компонента.

2.5. Оценка на методологически инструментариум.

За постигане на поставените цели, докторантът е използвал разнообразен методологически апарат, включващ сравнителния анализ, анкетни проучвания, експертни оценки и др. Този инструментариум включва още преглед на входящи литературни източници, анализ на резултати от проведени изследвания, лични наблюдения и експертен опит в областта на оценката на конкурентоспособността на туристическата дестинация. В дисертационния труд са използвани както първични, така и вторични данни. Събирането на първичната информация е резултат от прилагането на различни количествени и качествени техники като наблюдение и директна комуникация. За интерпретиране на събраната информация и формулиране на изводи в дисертацията са използвани методите за анализ, синтез, индукция и дедукция.

Може да се приеме, че приложенията от докторанта методологически инструментариум е подходящ за особеностите на обекта и предмета на изследването, за равнището на развитие на съвременната методология и нейната приложимост за целите и задачите на изследването и възможностите за неговото провеждане.

2.6. Оценка на изследователската теза и подтези на изследването.

Според възприетата от докторанта **изследователска теза**, въздействието върху определени параметри, обосноваващи конкурентоспособността, се формират конкурентни предимства и е възможно да се повиши конкурентоспособността на туристическа дестинация.

Идентифицирането на тези параметри поражда необходимостта от задълбоченото им проучване и анализиране. Стъпките за оценка, необходими за доказване на тезата включват няколко основни твърдения:

Подтеза 1: Подобряването на основните критерии и показатели, характеризиращи конкурентоспособността на дестинацията може да се постигне чрез въздействие върху факторите и условията, които я обуславят.

Подтеза 2: Значим фактор за успех в туристическата индустрия са човешките ресурси. Обучението им и тяхната квалификация са пряк път за постигане на конкурентно предимство и повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация.

Подтеза 3: Моделирането на определени функции в управлението отразяват промени в организацията на туристическите дестинации. Подобряването на връзката с потребителите повишава равнището на удовлетвореност от предлаганите туристически услуги и следователно повишава конкурентоспособността.

Антитезата в дисертационния труд се основава на разбирането, че след като се въздейства само върху критериите и показателите, определящи конкурентните предимства, това не е достатъчно условие за повишаване конкурентоспособността на дестинацията.

Докторантът правилно е определил основната теза и подтези и произтичаща от тях антитеза. С тезата и антитезите е дефиниран изходния замисъл на изследването, който се поддържа и доказва в дисертационния труд. Това става чрез формулирането на хипотези, представляващи твърдения на докторанта, потвърдени с резултати от изследването.

2.7. Оценка на осведомеността на докторанта по проблематиката.

Ползваният от докторанта библиографски апарат е съставен от 107 източника на специализирана литература и 20 интернет страници. От литературните източници 49 са на кирилица и 38 на латиница. Използваната литература е подредена по азбучен ред на фамилията на автора, като първо е посочена литературата на кирилица, а след това и на латиница. Цитиранията са представени в отделен списък, приложен в края на дисертационния труд. В него преобладават публикациите от последните 10 – 15 години.

От подбора на библиографския апарат и начина на боравене с него проличава **доброто познаване от докторанта на литературата и научните постижения** в областта на повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация, неговата способност да систематизира и критично да осмисля съществуващите научни тези и да заема аргументирана позиция по всяка една от тях.

3. Оценка на получените научни и научно-приложими резултати.

Постигнатите от докторанта научни и научно-приложими резултати са от теоретично, методологическо и приложно естество. Те са свързани с повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация – район Дунав и район Тракия. Специално внимание е отделено на особеностите на конкурентоспособността на туристическата дестинация. Изследвани са факторите, които я обуславят и условията, при които са поставени пазарните субекти. Докторантът много правилно е определил конкурентоспособността на туристическа дестинация като явление, което обхваща възпроизводството на комплексния туристически продукт. В по-общ план конкурентоспособността се възприема като процес на управление на конкурентните предимства от конкретните субекти или институции с цел ограничаване позициите на конкурентите на туристически пазар. Тя намира израз в способността на една туристическа дестинация да надделява над своите конкуренти и е отражение на привлекателността на предлагания от нея продукт. Именно предлагания от туристическата дестинация продукт с неговите отличителни особености характеризира конкурентните предимства, които придават известно превъзходство спрямо продуктите, предлагани от други дестинации. Конкурентното предимство се установява чрез сравняване с продукта на отделна дестинация и в този смисъл е относително. Доказано е, че то се изменя в зависимост от това дали сравнението се извършва с лидера, сублидера или друга дестинация, конкурентна на един или друг пазар. Дестинацията може да предложи такъв продукт като снижава разходите за предлагания продукт и повишава резултата от потреблението му. В този смисъл се говори за икономическо, свързано с разходите и аксиологично, основано на ценността на туристическия продукт предимство.

Ключовите **критерии**, по които докторантът оценява конкурентното предимство на предлагания от дестинацията туристически продукт са качеството, цената, мястото на предоставяне на продукта и имиджа на туристическото предприятие. Стремежът за оцеляване на дестинациите налага изискването те да ориентират своята политика към неценова конкуренция, която е основана на отличителните особености на продукта. За нея е характерно, че главните усилия са насочени към осигуряване на високо качество на продукта, а оттам и широка известност на туристическата дестинация. При неценовата конкуренция дестинацията увеличава потребителското търсене чрез диференциация на своя продукт от продукта на конкурента.

4. Оценка на публикациите на докторанта.

Докторантът е представил 2 статии и 2 научни доклада, които отразяват части от основния текст на дисертационния труд.

Както статиите, така и докладите са публикувани от университетското издателство на СА „Д.А. Ценов“ – Свищов. Докладите са изнесени на специализирани научни форуми през периода 2015 г. – 2016 г.

Считам, че посочените печатни издания са достатъчно представителни, за да огласят постиженията на докторанта пред академичната общност и заинтересованите делови кръгове от практиката.

5. Оценка на автореферата.

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на дисертационния труд. Подгответ е в обем от 40 страници печатен текст и е съставен от пет части. В тях са намерили отражение общата характеристика на дисертационния труд, неговата структура и съдържание, кратко изложение на труда, справка за приносите и списък на публикациите.

Авторефератът е логически издържан, неговата композиция е добре премислена, спазена е необходимата архитектоника в разположението на текстовия материал и е обърнато достатъчно внимание на неговото пространствено структуриране. За по-голяма прегледност, авторефератът е структуриран в отделни параграфи.

6. Оценка на научните и научно-приложими приноси.

Докторантът е изследвал задълбочено възможностите за повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация с използването на специфичен методологически апарат, в резултат на който е генериран нови знания и е изменил натрупания фонд от научни знания. По-конкретно неговите научни и научно-приложни приноси могат да бъдат представени както следва:

1. Откроени са профилиращи характеристики на туристическите дестинации и са определени особеностите на тяхната конкурентоспособност.
2. Установени са трайните тенденции в повишаването конкурентоспособността на туристическите дестинации.
3. Представен е теоретичен модел на конкурентоспособността на туристическа дестинация, включващ алгоритъма на изследването и ситуациярен анализ.
4. Разработена е методика за анализ и оценка на конкурентоспособността на туристическа дестинация, като е конструирана система от критерии и показатели, формиращи интегралната оценка на конкурентоспособност, приложима за оценка на конкурентоспособността на ниво туристически район.
5. Помеждувременно изградения инструментариум е оценена и анализирана в сравнителен аспект конкурентоспособността на туристическия продукт, предлаган от дестинациите в район Дунав и район Тракия.
6. Очертани са насоките и са формулирани препоръки за повишаване конкурентоспособността на туристическите дестинации в изследваните райони, насочени към местната власт и организацията за управление на туристическите райони, от една страна и към представителите на туристическата индустрия, от друга.

7. Критични бележки.

Въпреки безспорните достойнства на дисертационния труд, в процеса на запознаването ми с него се налагах и на отделни пропуски. Без да им отдавам особено значение ще посоча някои от тях:

1. Макар и епизодично на отделни места в дисертационния труд се среща прекалено детализирано изложение, което раздробява текста и затруднява

- читателя в проследяването на основния замисъл на автора: (стр. 10 – 15);
(стр. 16 – 37);
2. В единични случаи, дисертационният труд е обременен с интерпретация на въпроси, които имат косвено отношение към целите и задачите на провежданото от него изследване (стр. 55 – 76);
 3. Независимо от общото впечатление, че докторантът познава много добре практиката, в някои случаи се забелязва неувереност в коментирането на литературните източници: (стр. 91 – 104).

Направените критични бележки не са от такъв характер, че да оспорват приносите на докторанта. Дисертационният труд представлява оригинално научно изследване на значими проблеми. В него са намерили място всички по-съществени страни на повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация.

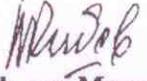
Докторантът отстоява своите твърдения с факти, понятия, методи, обобщения, изводи и препоръки, като изяснява какво да се съхрани от настоящето и как да се преодолеят несъответствията между новите факти и оstarелите теоретични схващания. Според него поставянето, формулирането и решаването на проблемите за конкурентоспособността на туристическите дестинации е индикатор за сериозни изменения в научното познание за конкурентоспособността в регионален аспект. Не е нужно да доказваме, че всеки напредък в тази област се осъществява чрез преодоляване на противоречия между нови принципи и съществуващи теоретични хващания, а това в крайна сметка води до решаването на научни проблеми в туризма.

8. Заключение.

Рецензираният дисертационен труд илюстрира по неоспорим начин, че кандидатът притежава задълбочени теоретични познания в областта на конкурентоспособността на туристическата дестинация и способност за самостоятелни научни изследвания. Цялостната ми оценка на труда базирана на неговата актуалност, структура, съдържание и теоретични обобщения, ми дават основание да прима, че в него се съдържат предвидените в чл. 6 (3) на ЗРАСРБ и в чл. 27 (1) от ППЗРАСРБ научно-приложни резултати, които представляват принос в науката. Това са и съображенията ми да предложа на уважаемите членове на научното жури да вземе решение за присъждане на Ивайло Цветанов Петков образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Икономика и управление“ (Професионално направление „Туризъм“ 3.9).

26.01.2018 г.,
София

Рецензент:

(проф. д-р Манол Рилов)